

ЦЯЖКАСЦІ ПЕРАДАЧЫ НА БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ ІНШАМОЎНЫХ ПРОЗВІШЧАЎ У СКЛАДЗЕ ТЭРМІНАЎ

Сладзікаў А.С.

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт інфарматыкі і радыёэлектронікі
г. Мінск, Рэспубліка Беларусь

Албурт А.А. – старшы выкладчык

У працы разглядаюцца метады перакладу імёнаў уласных, такія як транслітарацыя, транскрыпцыя, транспазіцыя і калькаванне, а таксама аналізуюцца фактары, якія ўплываюць на выбар канкрэтнага спосабу перадачы. Метадам сплэшнай выбаркі быў сабраны слоўнік 23 адзінак спецыяльнай лексікі са сферы STEM. Разглядаюцца тыповыя цяжкасці і праблемы, якія сустракаюцца пры перакладзе, і прапануюцца магчымыя спосабы іх вырашэння.

У сучасным свеце адбываецца інтэнсіўны абмен інфармацыяй і ведамі паміж рознымі краінамі і культурамі. Гэта прыводзіць да з'яўлення і распаўсюджвання новых тэрмінаў, якія адлюстроўваюць новыя паняцці, з'явы і аб'екты. Тэрміны з'яўляюцца асноўнымі адзінкамі навуковай і прафесійнай камунікацыі, таму іх правільнае выкарыстанне і разуменне мае вялікае значэнне для развіцця навукі і тэхнікі. Аднак перадача тэрмінаў з адной мовы на іншую не заўсёды з'яўляецца простаю і адназначнай задачай. Асабліва складана перадаваць імёны ў назвах тэрмінаў, тое ёсць уласныя імёны людзей. Імёны ў назвах тэрмінаў могуць несці важную інфармацыю аб паходжанні, гісторыі, аўтарстве або ўласцівасцях тэрмінаў, таму іх захаванне або адаптацыя патрабуе асаблівай увагі і ўліку розных фактараў.

Мэтай дадзенай працы з'яўляецца даследаванне складанасці перадачы імёнаў у назвах тэрмінаў з іншых моў на беларускую. Для дасягнення гэтай мэты мы сфармулявалі наступныя пытанні:

- Якія метады і стратэгіі перадачы імёнаў у назвах тэрмінаў з іншых моў на беларускую выкарыстоўваюцца і як яны абгрунтоўваюцца?

- Якія фактары ўплываюць на выбар метаду або стратэгіі перадачы імёнаў у назвах тэрмінаў з чужых моў на беларускую?

- Якія праблемы і цяжкасці ўзнікаюць пры перадачы імёнаў у назвах тэрмінаў з чужых моў на беларускую і як іх можна вырашаць?

існуе некалькі прынцыпаў перакладу імёнаў уласных: 1) транслітарацыя, 2) транскрыпцыя, 3) транспазіцыя, 4) калькаванне [1].

Транслітарацыя – гэта метада перакладу імёнаў уласных, які ўяўляе сабой фармальнае побуквеннае аднаўленне зыходнай лексічнай адзінкі з дапамогай алфавіту перакладаючай мовы. Пры гэтым захоўваецца графічная форма імені, але вымаўленне можа адрознівацца ў залежнасці ад мовы. Аднак у дачыненні беларускай мовы гэта болей не карыстаецца. Больш выкарыстоўваецца транскрыбацыя.

Транскрыпцыя (транскрыбацыя) – гэта графічны запіс гучання слова. Гэты метада перакладу імёнаў уласных з'яўляецца найбольш распаўсюджаным. Пры выкарыстанні транскрыпцыі імёны ўласных захоўваюць своеасабліваць і нацыянальны каларыт у выніку перакладу. Транспазіцыя - гэта выкарыстанне адной моўнай формы ў функцыі іншай формы. Гэты метада перакладу імёнаў уласных ужываецца, калі імёны ўласных ў розных мовах маюць агульнае лінгвістычнае Паходжанне, але адрозніваюцца па форме і выкарыстоўваюцца для ўзаемаперадачы. У цяперашні час транспазіцыя выкарыстоўваецца досыць рэдка пры руска-англійскай і англа-рускім перакладзе імёнаў уласных. Яна ўжываецца ў асноўным для перакладу імёнаў манархаў, гістарычных і біблейскіх імёнаў. Пры перакладзе на беларускую мову могуць скажацца вымаўленне уласнага імя, але выкарыстоўваецца пры перадачы замацаваных у рускай мове прозвішчаў.

Калькаванне - гэта прайграванне камбінаторнага складу слова ці фразы, калі складовыя часткі перакладаюцца адпаведнымі элементамі перакладаючай мовы. Пры перакладзе на беларускую мову мала дзе выкарыстоўваецца для перакладу тэрмінаў, але можа быць у мастацкай літаратуры.

існуюць некаторыя фактары, якія ўплываюць на выбар метаду перадачы імёнаў у назвах тэрмінаў з чужых моў на беларускую:

- Значная частка тэрмінаў - даўнія, вядомыя, сфарміраваныя тэрміны. Часта з арыентацыяй на рускую мову. Можа выкарыстоўвацца транспазіцыя. Напрыклад, *Прынцып Лейбніца* (рус. *Принцип Лейбница*, англійская - Leibniz's Principle). На рускай і беларускай мовах яны пахожыя, але на англійскай адрозніваюцца.

- У больш новых тэрмінах арыентацыя ідзе на вымаўленне у мове-крыніцы. Больш выкарыстоўваецца транскрыбацыя. Напрыклад, *Тэорыя Хокінга пра чорныя дзіркі* (рус. *Теория Хокинга о черных дырах*, англійская Hawking's Theory on Black Holes).

Цяжкасці могуць выклікаць фанетычныя асаблівасці беларускай мовы:

- ненаціскныя галосныя, аканне (разумець, дзе націск *Ньюта'н - Ньюто'н*)

- правапіс ў

- зацвярдзеныя, цвёрдасць – мяккасць зычных)

- падвоенае напісанне (1 літара - *Гаус, Опенгеймер*)

- а/эр, а/эль (тэорыя Нэтэра)

Для таго, каб піаць тэрміны з уласнымі імёнамі правільна, можна трымацца гэтых правіл:

1) правяраць па аўтарытэтных крыніцах, такіх як слоўнікі, падручнікі або зварнуцца да Беларускай энцыклапедыі ў 18 тамах;

2) праслухаць аўдыёпадказку арыгінала і, калі мы не маем сталага прэцэдэнту, як слова ўжываецца, можна даведацца пра націюкі, цвёрдасць/мяккасць і на гэтай аснове сфармуляваць напісанне;

3) арыентавацца на правілы беларускай мовы.

Гэтая навуковая праца засяроджваецца на аналізе складанасцей, якія ўзнікаюць пры перадачы імёнаў уласных у тэрмінах з чужых моў на беларускую. У сучасным свеце, дзе адбываецца актыўны абмен інфармацыяй і ведамі паміж рознымі краінамі і культурамі, карэктная адаптацыя тэрміналогіі з'яўляецца ключавым элементам для забеспячэння эфектыўнай камунікацыі. У працы разглядаюцца метады перакладу імёнаў уласных, такія як транслітарацыя, транскрыпцыя, транспазіцыя і калькаванне, а таксама аналізуюцца фактары, якія ўплываюць на выбар канкрэтнага спосабу перадачы. Метадам сплашной выбаркі быў сабраны слоўнік 23 адзнак спецыяльнай лексікі са сферы STEM. Разглядаюцца тыповыя цяжкасці і праблемы, якія сустракаюцца пры перакладзе, і прапануюцца магчымыя спосабы іх вырашэння.

Спіс выкарыстаных крыніц:

1. Способы перевода имен собственных на английский язык / Е. В. Бурханова // Вестник Уфимского юридического института МВД России 2016 № 1